

УДК 355.23:004.738.5:378.147

ISSN: 2617-1775

E-ISSN: 2617-1783

Ліцензія: Attribution-NonCommercial 4.0 International CC BY-NC 4.0

Історія статті: Отримано: 29.12.2025; Прийнято: 02.04.2026; Опубліковано: 28.05.2026.

Конфлікт інтересів: немає.

Сергій Ємельянов, Національний університет оборони України, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0009-0008-3709-7105>

DOI: 10.33099/2617-1775/2026-01/124-136

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МЕДІАГРАМОТНОСТІ КУРСАНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖСПЕЦТРАНССЛУЖБИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті досліджено проблему розвитку медіаграмотності курсантів факультету військової підготовки Державної спеціальної служби транспорту Українського державного університету науки і технологій (далі – факультет) в умовах інформаційного протиборства. Обґрунтовано її значення як складової фахової підготовки майбутніх офіцерів та як чинника забезпечення інформаційної стійкості. Проаналізовано наукові дослідження і публікації щодо медіаграмотності та визначено її особливості у військовій освіті. Узагальнено міжнародний досвід держав-членів НАТО щодо інтеграції медіаосвіти у підготовку військовослужбовців. Обґрунтовано комплекс педагогічних умов розвитку медіаграмотності курсантів факультету, що включає інтеграцію медіаосвіти у зміст фахової підготовки, використання практикоорієнтованих методів навчання, створення інформаційно-освітнього середовища та розвиток інформаційної стійкості.

Ключові слова: медіаграмотність; військова освіта; курсанти; інформаційна війна; критичне мислення; НАТО; інформаційна стійкість.

Serhii Yemelianov, National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0008-3709-7105>

Pedagogical Conditions for the Development of Media Literacy of Cadets of the Military Training Faculty of the State Special Transport Service in the Process of Professional Training

Introduction. The article addresses the problem of developing media literacy among cadets of the Military Training Faculty of the State Special Transport Service in the context of modern information confrontation. The relevance of the study is justified by the growing role of the information component in modern warfare, the spread of disinformation, and information-psychological influence operations. Based on an analysis of national and international experience, particularly that of NATO member states, the pedagogical conditions for developing media literacy among cadets are substantiated.

Purpose. The purpose of the article is to generalize the international experience of NATO member states in developing media literacy in the military sphere and to substantiate the pedagogical conditions for the development of media literacy among cadets in the process of professional training.

Methods. The study employs a set of general scientific and specific methods, including analysis and generalization of scientific sources, comparative analysis of international experience, systematization, and structural-functional analysis.

Results. The international experience of integrating media literacy into military education systems is analyzed, confirming the effectiveness of practice-oriented learning, simulations, and

interdisciplinary approaches. The results of the empirical study indicate that cadets demonstrate a sufficient level of media literacy awareness; however, its cognitive, operational, and value-based components are developed unevenly. A set of pedagogical conditions for fostering media literacy among cadets is substantiated, including its integration into professional training, the creation of an information and educational environment, the use of practice-oriented teaching methods, and the development of information resilience.

Originality. *The scientific novelty lies in combining theoretical analysis with the results of empirical research, which made it possible to identify structural imbalances in the development of media literacy among cadets and to clarify the directions of pedagogical influence.*

Conclusion. *It is proved that effective development of media literacy among military personnel is possible under the condition of its systematic integration into professional training, the use of practice-oriented teaching methods, and the creation of a modern digital educational environment.*

Keywords: *media literacy; military education; cadets; information warfare; critical thinking; NATO; information resilience.*

Постановка проблеми. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема Інтернету та соціальних мереж, кардинально змінив швидкість і масштаби поширення комунікації, водночас підвищивши ризики розповсюдження неправдивої та навмисно викривленої інформації. У сучасному суспільстві, де медіа мають значний вплив на свідомість і поведінку громадян, а влада знань та інформації є вирішальною в управлінні державою, зростає роль медіаграмотності.

В добу цифрового суспільства інформація перетворилася на важливий ресурс, а контроль над нею – на ключовий чинник політичної, економічної та військової могутності. У ході сучасної російсько-української війни інформаційна сфера стала одним із головних напрямів гібридного протиборства, де важливу роль відіграють не лише озброєння, а й інформаційно-психологічні впливи, маніпуляції, дезінформація та пропаганда.

У цих умовах особливої актуальності набуває проблема розвитку медіаграмотності курсантів вищих військових навчальних закладів. Інформаційний компонент сучасних воєнних конфліктів зумовлює потребу в офіцерах, здатних критично оцінювати інформаційні потоки, розпізнавати дезінформацію, протидіяти інформаційно-психологічним операціям та дотримуватися принципів цифрової безпеки у службовій діяльності.

В Україні більшість ВВНЗ лише частково інтегрують медіаграмотність у курси з інформаційної безпеки, психології чи етики комунікації [1; 2]. Водночас досвід провідних країн НАТО свідчить, що розвиток медіакомпетентності офіцерів є складовою системної підготовки до дій в умовах гібридної війни.

Мета статті – аналіз міжнародного досвіду держав-членів НАТО щодо розвитку медіаграмотності у військовій сфері та визначення педагогічних умов розвитку медіаграмотності курсантів факультету у процесі фахової підготовки.

Методи дослідження. Для дослідження використано загальнонаукові методи, зокрема: аналіз і узагальнення наукових джерел – для визначення теоретичних засад медіаграмотності; порівняльний аналіз – для вивчення міжнародного досвіду держав-членів НАТО; систематизацію та узагальнення – для обґрунтування педагогічних умов розвитку медіаграмотності курсантів факультету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема медіаграмотності впродовж останніх десятиліть стала предметом активного наукового осмислення у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі. Її актуалізація зумовлена не лише розширенням інформаційного середовища, а й докорінною зміною характеру комунікації: від переважно одностороннього транслювання інформації до мережевої, інтерактивної та алгоритмізованої взаємодії. У зв'язку з цим медіаграмотність сьогодні розглядають як важливу умову інформаційної безпеки, громадянської стійкості та професійної готовності військового фахівця [3].

У зарубіжній науковій традиції теоретичні основи дослідження медіаграмотності були закладені ще у другій половині ХХ століття. М. Маклюен обґрунтував положення про те, що медіа не обмежуються функцією передавання повідомлень, а формують сам спосіб сприйняття реальності людиною. Н. Постман звернув увагу на ризики некритичного споживання інформації та наголосив на необхідності освітніх механізмів для розвитку медіаграмотності [4]. Д. Бакінгем розвинув ці підходи, розглядаючи медіаосвіту як процес формування критичного мислення, соціальної свідомості та здатності інтерпретувати медійні повідомлення в їх культурному й політичному контексті [5]. Узагальнюючи зарубіжний досвід, можна стверджувати, що в класичних концепціях медіаграмотності було закладено її когнітивний, ціннісний і соціокультурний виміри.

Підходи до вивчення медіаграмотності у 2000–2010 рр. значною мірою ґрунтувалися на протекціоністській моделі, у межах якої медіаосвіта розумілася насамперед як засіб захисту користувача від маніпулятивного впливу традиційних медіа. У центрі уваги перебували редакційна політика, структура власності медіа, виявлення прихованої реклами чи заангажованості телевізійного контенту. Такі підходи мали важливе значення для становлення самої проблематики медіаграмотності, однак сьогодні виявляють свою обмеженість, оскільки спираються на ієрархічну модель комунікації «джерело – аудиторія», що вже не відображає повною мірою реалій цифрового середовища.

Сучасний етап розвитку медіасередовища пов'язаний із трансформацією ролі суб'єкта комунікації. Якщо раніше аудиторія розглядалася переважно як споживач інформації, то нині вона одночасно виступає і виробником контенту. Кожен користувач соціальних платформ потенційно є джерелом поширення інформації, що, з одного боку, демократизує комунікацію, а з іншого – істотно підвищує ризики тиражування неперевіраних повідомлень, фейків, маніпулятивних інтерпретацій і деструктивних наративів. Якщо раніше медіаграмотність вимагала перевірки офіційних джерел, то зараз кожен користувач смартфона є потенційним транслятором новин. Це створює проблему «інформаційного шуму», де аматорський контент (наприклад, стрім з місця подій у TikTok чи Telegram) часто має більший рівень довіри, ніж офіційні повідомлення, попри відсутність верифікації. Отже, сучасна медіаграмотність передбачає відповідальну участь у продукуванні, поширенні та оцінюванні контенту.

Істотно змінилися й механізми формування інформаційного порядку денного. Якщо в традиційних медіа функцію відбору виконували редактори, то в цифровому середовищі її дедалі більше здійснюють алгоритми платформ. Саме

тому важливим етапом у розвитку теорії стала поява досліджень, присвячених алгоритмічному кураторству інформації та феномену «інформаційних бульбашок». Е. Парізер переконливо показав, що персоналізовані алгоритми відбору контенту звужують інформаційне поле людини та посилюють ефект «ехо-камери», коли користувач стикається переважно з тими повідомленнями, які підтверджують уже наявні переконання [6]. За таких умов медіаграмотність має включати не тільки аналіз змісту повідомлення, а й розуміння причин, через які саме цей контент став видимим для конкретного користувача.

У вітчизняному науковому просторі проблема медіаграмотності активно розробляється з початку XXI століття. Вагомий внесок у її теоретичне осмислення зробили В. Іванов та О. Волошенюк, які розглядають медіаграмотність як сукупність знань, умінь, навичок і ціннісних установок, що забезпечують критичне сприйняття, аналіз, оцінювання та створення медіаповідомлень. Соціально-психологічний аспект проблеми послідовно розробляє Л. Найдьонова, яка трактує медіаграмотність як складову медіакультури особистості та пов'язує її з розвитком відповідального ставлення до інформації [7]. Нормативно-концептуальне значення для української медіаосвіти має «Концепція впровадження медіаосвіти в Україні», у якій визначено основні принципи, цілі та напрями розвитку медіаграмотності [8].

Разом із тим критичний розгляд вітчизняних досліджень показує, що впродовж тривалого часу вони були зосереджені переважно на загальноосвітньому контексті: формуванні медіакомпетентності учнів, студентів і педагогів, розвитку критичного мислення, медіакультури та інформаційної обізнаності. Це забезпечило вагомий теоретичний фундамент, однак не розв'язало низку спеціальних питань, пов'язаних із фахово орієнтованим розвитком медіаграмотності військовослужбовців, особливо в умовах гібридних загроз та інформаційної війни. Потребують додаткового дослідження нові типи інформаційних ризиків.

Дедалі вагомішим стає напрям дослідження медіаграмотності в умовах війни та інформаційного протиборства, де вона розглядається як інструмент протидії дезінформації, пропаганді, інформаційно-психологічним операціям, а також як чинник розвитку інформаційної стійкості [9; 10]. У посібнику «Медіаграмотність у часи війни» акцентується увага на цифровій гігієні, верифікації контенту, розпізнаванні маніпуляцій, емоційно забарвлених меседжів і фейкових повідомлень.

Особливої уваги в сучасних дослідженнях набуває проблема розвитку медіаграмотності військовослужбовців і курсантів. У статті С. Ізбаш обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування медіаграмотності курсантів Національної академії Національної гвардії України, серед яких виокремлено діагностику рівня медіаграмотності, формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, тренінги з розвитку критичного мислення, стимулювання саморозвитку, а також профілактику негативного впливу медіа на психіку [11]. У дисертаційному дослідженні О. Кіріакіді на матеріалі підготовки майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України обґрунтовано

педагогічні умови розвитку медіаграмотності, що охоплюють базові знання з медіаграмотності та інформаційної безпеки, використання засобів неформальної освіти, інтерактивних технологій навчання і дослідницьких методів протидії дезінформації [12]. У дослідженні О. Ільченко та П. Ткача доведено доцільність інтегрування елементів медіаграмотності у курс лідерства для майбутніх офіцерів Національної гвардії України, що дає змогу розвивати критичне мислення, імунітет до пропаганди, навички взаємодії з медіа та використання інформації в інтересах військової організації. Такі праці демонструють перехід від декларативного визнання важливості медіаграмотності до її реального включення у фахову підготовку курсантів.

Систематизація джерел дає підстави стверджувати, що у розвитку наукових уявлень про медіаграмотність можна виокремити кілька етапів. Перший етап пов'язаний із осмисленням ролі медіа у формуванні мислення та суспільної свідомості; другий – із розвитком медіаосвіти як засобу критичного сприйняття традиційних медіа; третій – із переходом до цифрового середовища, алгоритмізації контенту; четвертий – із безпековою переорієнтацією медіаграмотності в умовах війни, маніпуляцій, інформаційних операцій та ШІ-дезінформації. Саме останній етап визначає головний зміст сучасного стану проблеми.

Попередніми науковими дослідженнями було сформовано базовий понятійний апарат, окреслено основні підходи до медіаосвіти, доведено значення критичного мислення, розроблено окремі педагогічні умови та моделі розвитку медіаграмотності у освіті населення.

Головним у сучасному стані дослідження медіаграмотності є необхідність радикальної зміни парадигми медіаосвіти. Якщо раніше медіаграмотність розглядалася як приватна справа освіченості індивіда, то сьогодні вона трансформується у стратегічну складову національної безпеки [13]. Ворог атакує не окремих осіб, а соціальні групи, експлуатуючи наявні розколи в суспільстві. Генеративний ШІ дозволяє створювати велику кількість контенту, адаптованого під психопрофіль конкретного користувача. Дипфейки (аудіо та відео) роблять класичну пораду «довіряй власним очам» небезпечним анахронізмом. Ключовою трансформацією сучасності є усвідомлення того, що спростування фейку (fact-checking) завжди запізнюється. Психологічний ефект «первинного сприйняття» залишає слід у свідомості, навіть якщо інформацію офіційно заперечено. Критичною необхідністю стає концепція pre-bunking (превентивне розвінчування), що базується на превентивному поясненні суспільству механізмів, які будуть використані ворогом для маніпуляції ними завтра.

Саме ці обставини зумовлюють необхідність подальшого наукового обґрунтування педагогічних умов розвитку медіаграмотності курсантів вищих військових навчальних закладів України з урахуванням специфіки їхньої фахової діяльності та сучасних викликів інформаційної війни.

Виклад основного матеріалу. У Стратегічній концепції НАТО 2022 року зазначено, що «інформаційний простір є ключовим полем протистояння» [14]. Того ж року Тесса Джоллс опублікувала звіт в рамках нагороди Фулбрайта-НАТО з досліджень у сфері безпеки, що позиціонує медіаграмотність як стратегічний

оборонний інструмент для країн Трансатлантичного регіону (членів НАТО та союзників). Необхідність цього підходу пояснюється зростанням кількості дезінформаційних операцій і використанням інформації як зброї [15].

В цьому контексті у більшості країн-членів Альянсу (зокрема, у Фінляндії, Великій Британії, Канаді, Естонії, Литві) медіаграмотність впроваджена в систему підготовки офіцерів. Зокрема, Центр стратегічних комунікацій НАТО (NATO StratCom COE, Латвія) реалізує освітні програми для офіцерів, спрямовані на аналіз пропагандистських наративів, розпізнавання маніпуляцій та вивчення впливу соціальних медіа на оперативну безпеку. Ці курси поєднують практичну роботу з реальними кейсами інформаційних операцій і тренінги з кризової комунікації. Для реалізації цих програм використовується проєкт «InfoRange» – інтенсивна симуляційна платформа для моделювання інформаційного простору на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях. StratCom COE використовує імітаційне програмне забезпечення для занурення в цифрове інформаційне середовище з метою навчання та експериментів, яке може симулювати мережі ботів у соціальних медіа та інші інформаційні загрози. Це дозволяє вивчати вплив соціальних медіа на безпекове середовище.

Слід відмітити, що Фінляндія – одна з найуспішніших держав у побудові національної системи медіаграмотності. З 2013 року в країні діє Національна стратегія медіаосвіти, що охоплює всі рівні освіти – від початкової школи до підготовки військових кадрів.

Особливість фінської моделі – тісна співпраця між Міністерством освіти, Міністерством оборони, громадськими організаціями та медіакомпаніями. Завдяки системній роботі Фінляндія входить до трійки найстійкіших країн до дезінформації у Європі (за індексом Media Literacy Index, 2024 рік).

Значний внесок у розвитку медіаграмотності військовослужбовців вносить Фінський Національний Університет Оборони (FNDU). Тут майбутні офіцери та вищий командний склад вивчають в процесі підготовки стратегічні комунікації та інформаційний вплив, що розвиває критичний аналіз та розуміння наявних гібридних загроз. Підготовка формується на основі «Моделі всеосяжної безпеки» та «Стратегії безпеки для суспільства» 2017 року [16].

Дослідження RAND Corporation підкреслюють: опанування навичок аналізу інформації можливе лише через практику, а не теоретичні лекції. Практичні модулі мають стати основою навчання. Дослідження країн НАТО та ЄС підтверджують, що практичні симуляції та кейси є в рази ефективнішими за традиційне навчання [17].

Загалом міжнародна практика свідчить, що ефективний розвиток медіаграмотності у військових структурах передбачає:

інституційну підтримку (створення спеціалізованих освітніх центрів і програм);

міжсекторальну взаємодію (співпраця військових, науковців і медіаекспертів);

практичну спрямованість навчання (аналіз реальних кейсів, інформаційних атак, інформаційної поведінки супротивника);

критичну автономію військовослужбовця, що дозволяє зберігати стійкість до інформаційно-психологічних впливів.

Отже, головним у міжнародному досвіді є розуміння медіаграмотності як стратегічного ресурсу держави, що забезпечує освітній розвиток особистості, інформаційну стійкість суспільства та сектору безпеки й оборони. Узагальнення практик США, ЄС і НАТО дає підстави стверджувати, що ефективний розвиток медіаграмотності військовослужбовців можливе лише за умови системної інтеграції її у фахову підготовку, широкого використання практико-орієнтованих методів, кейсів і симуляцій, а також міжсекторальної взаємодії освітніх, оборонних і громадських інституцій.

В нашій країні медіаграмотність активно впроваджується завдяки освітнім медіаплатформам МОН України та Міністерству оборони України (Prometheus, «Фільтр», «Learn to Discern (Вивчай і розрізняй)», «Дія. Освіта» тощо), однак вони можуть виступати лише як доповнення до процесу розвитку медіаосвіти курсантів ВВНЗ.

Для військових медіаграмотність є навичкою інформаційної безпеки, психологічної стійкості та інтелектуальної захищеності офіцера. Вона поєднує когнітивні, критичні, етичні та діяльнісні компоненти. Для курсантів це означає вміння критично мислити в умовах інформаційного тиску, перевіряти джерела та розпізнавати фейки, зберігати внутрішню рівновагу при масованих інформаційно-психологічних атаках, грамотно і безпечно комунікувати у відкритому медіапросторі.

Військовий контекст додає до цього ще один важливий компонент – етичну відповідальність за інформаційні дії, адже слово, сказане чи написане військовослужбовцем, може вплинути на моральний стан, дисципліну або безпеку підрозділу та бути інтерпретоване суспільством як офіційна позиція Збройних сил України. Таким чином, проблема розвитку медіаграмотності курсантів є національним пріоритетом у вищій військовій освіті.

Зокрема, з курсантами 4-го навчального курсу факультету було проведено емпіричне дослідження шляхом анонімного опитування за допомогою вебзастосунку Google Forms (Google Workspace) [18]. Анкета охоплювала питання щодо обізнаності з медіаграмотністю, джерел отримання інформації, рівня довіри до медіа, практики перевірки інформації та розуміння дезінформації й ІПСО.

Результати показали, що 88 % курсантів вважають себе обізнаними з поняттям «медіаграмотність», однак якісний аналіз відповідей засвідчив переважно спрощене її розуміння як володіння цифровими технологіями. Лише близько половини респондентів пов'язують медіаграмотність із критичним мисленням і перевіркою інформації, що свідчить про базовий рівень сформованості когнітивного компоненту.

Інформаційна поведінка курсантів має виражений цифровий характер: понад 90 % отримують новини з Telegram, близько 75 % – з офіційних ресурсів, дві третини – з YouTube, понад половина – з Instagram. Традиційні медіа мають незначний вплив. Це створює як можливості оперативного доступу до інформації, так і ризики її некритичного споживання.

Більшість курсантів орієнтується на офіційність джерела (понад 80 %) та наявність доказів (близько 75 %) як ключові критерії довіри, що свідчить про достатній рівень сформованості ціннісного компонента медіаграмотності. Водночас практика перевірки інформації залишається нерівномірною: 64 % здійснюють її регулярно, тоді як частина курсантів обмежується поверхневим аналізом.

Респонденти загалом продемонстрували достатній базовий рівень медіаграмотності, зокрема у розумінні інформаційних загроз та володінні елементарними навичками фактчекінгу. Разом із тим виявлено проблемні аспекти: недостатнє володіння спеціалізованими інструментами верифікації, обмежене розуміння складних форм маніпуляції та сучасних інформаційних загроз (зокрема ШІ-контенту).

Отримані результати опитування курсантів факультету засвідчили, що, попри відносно високий рівень базової медіаграмотності, її когнітивний, діяльнісний та ціннісний компоненти сформовані нерівномірно і не забезпечують повною мірою готовність до ефективної діяльності в умовах інформаційного протиборства. Це свідчить про наявність протиріч між декларативними знаннями та практичними навичками роботи з інформацією.

Аналіз наукових досліджень у сфері медіаосвіти та військової підготовки, узагальнення міжнародного досвіду держав-членів НАТО та результати емпіричного дослідження рівня медіаграмотності курсантів факультету дають підстави визначити наступні педагогічні умови розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки:

1. Інтеграція медіаграмотності у зміст фахової підготовки майбутніх офіцерів, яка передбачає включення медіаосвітніх компонентів до дисциплін фахового циклу, що забезпечує розвиток медіаграмотності як складової фахової компетентності майбутнього офіцера.

2. Створення інформаційно-освітнього середовища підготовки курсантів для використання симуляційних цифрових платформ, інформаційних ресурсів та аналітичних матеріалів, які забезпечують розвиток навичок роботи з інформацією.

3. Використання активних і практикоорієнтованих методів навчання, які реалізуються через аналіз медіатекстів, роботу з відкритими джерелами інформації (OSINT), кейс-метод, моделювання інформаційних ситуацій та дискусії. Актуальність цієї умови зумовлена тим, що сучасне інформаційне середовище характеризується високою динамікою, багатоканальністю та наявністю складних форм маніпулятивного впливу, які неможливо ефективно опанувати виключно на рівні теоретичного знання.

4. Розвиток інформаційної стійкості курсантів, спрямованої на розвиток відповідального ставлення до поширення інформації, дотримання вимог інформаційної безпеки та культури комунікації у цифровому середовищі, протидії маніпуляціям і збереження психологічної стійкості в умовах інформаційного протиборства.

У дисертаційному дослідженні О. Кіріакіді доведено, що розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів є ефективним за умови її інтеграції у фахову підготовку та поєднання з вивченням дисциплін, пов'язаних із

інформаційною безпекою та комунікаціями. Практичну значущість інтеграційного підходу підтверджують і сучасні наукові розвідки, присвячені впровадженню медіаосвітніх компонентів у фахові дисципліни. Зокрема, дослідження О. Ільченко та П. Ткача демонструє ефективність інтеграції медіаграмотності у курс лідерства, що сприяє розвитку у курсантів навичок критичного мислення, аналізу інформації та протидії пропаганді.

Впровадження медіаграмотності у процес підготовки курсантів факультету може бути здійснено через окремий курс або через включення медіаосвітніх компонентів до змісту фахової підготовки майбутніх офіцерів, зокрема у навчальні дисципліни «Основи військового лідерства», «Основи організації та ведення боротьби в електромагнітному середовищі та кіберпросторі», «Внутрішні комунікації та психологічна підтримка», «Управління повсякденною діяльністю підрозділів». Такий підхід сприяє розвитку у курсантів здатності критично аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність і протидіяти інформаційним маніпуляціям.

Сучасні інформаційні загрози реалізуються переважно у цифровому середовищі, що потребує розвитку у курсантів навичок роботи з онлайн-ресурсами, аналізу медіаповідомлень та протидії дезінформації. У дослідженні О. Кіріакіді підкреслюється, що використання інтерактивних технологій, цифрових платформ і ресурсів неформальної освіти є необхідною умовою розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів. Крім того, результати емпіричного дослідження підтверджують доцільність цієї педагогічної умови, оскільки інформаційна поведінка курсантів факультету є переважно цифрово орієнтованою, а основними джерелами інформації виступають онлайн-платформи та соціальні мережі. Це означає, що розвиток медіаграмотності має відбуватися безпосередньо в тому середовищі, в якому здійснюється їхня інформаційна діяльність.

Важливим елементом такого середовища є використання симуляційних платформ, які моделюють реальні інформаційні загрози та дозволяють формувати практичні навички протидії дезінформації. Зокрема, у країнах НАТО застосовується платформа InfoRange, що відтворює функціонування інформаційного простору, соціальних мереж і поведінку аудиторій у межах інформаційних операцій. Водночас у підготовці курсантів можуть ефективно використовуватися доступні симуляційні ігрові платформи, такі як Ukrainian-Bad News та Harmony Square, які базуються на принципах теорії інокуляції та моделюють створення і поширення дезінформації. Їх застосування дозволяє курсантам не лише аналізувати інформаційні впливи, а й розуміти механізми їх формування, що сприяє розвитку критичного мислення та здатності до «превентивного розвінчування» маніпуляцій.

Сучасні дослідження підтверджують, що практикоорієнтовані методи навчання є більш ефективними порівняно з традиційними лекційними формами. Зокрема, аналітичні звіти RAND Corporation доводять, що навички аналізу інформації та протидії дезінформації формуються насамперед у процесі практичної діяльності, зокрема через виконання симуляційних завдань, роботу з

кейсами та моделювання інформаційних ситуацій. Це дозволяє наблизити процес підготовки до реальних умов інформаційного протиборства.

Крім того, сучасний етап розвитку медіаграмотності пов'язаний із переходом від реактивного підходу (fact-checking) до превентивного (pre-bunking), що базується на теорії інокуляції. Сутність цього підходу полягає у розвитку здатності заздалегідь розпізнавати механізми маніпуляції та протидіяти їм до моменту впливу [19]. Застосування кейс-методу, аналізу типових маніпулятивних стратегій та моделювання інформаційних ситуацій сприяє розвитку саме таких превентивних навичок.

За результати емпіричних досліджень встановлено, що, попри наявність базових знань, курсанти мають недостатній рівень сформованості системних навичок фактчекінгу та критичного аналізу інформації. Це свідчить про необхідність використання активних і практикоорієнтованих методів навчання та підкріплення засвоєних знань їх практичним застосуванням.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що медіаграмотність безпосередньо пов'язана з поняттям інформаційної стійкості особистості, яка визначається як здатність протистояти деструктивним інформаційним впливам, критично оцінювати інформацію та зберігати адекватність сприйняття реальності. За результатами проведеного опитування встановлено, що курсанти факультету демонструють достатній рівень розуміння сутності дезінформації, однак не завжди здатні виявляти складні форми маніпуляції та протидіяти їм у практичній діяльності. Це свідчить про потребу цілеспрямованого розвитку стійкості до інформаційних загроз.

Таким чином, запропоновані педагогічні умови охоплюють основні компоненти освітнього процесу (зміст, середовище, методи та результат) і відповідають виявленим у ході емпіричного дослідження проблемам розвитку медіаграмотності курсантів факультету. Їх комплексна реалізація забезпечує перехід від фрагментарного засвоєння знань до розвитку медіаграмотності як складової фахової компетентності майбутнього офіцера.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз міжнародного досвіду держав-членів НАТО дозволило встановити, що ефективний розвиток медіаграмотності військовослужбовців забезпечується через системну інтеграцію медіаосвіти у фахову підготовку, використання практикоорієнтованих методів навчання та створення цифрового освітнього середовища, максимально наближеного до реальних умов інформаційного протиборства.

Результати емпіричного дослідження рівня медіаграмотності курсантів факультету засвідчили, що за наявності високого рівня декларативної обізнаності з поняттям медіаграмотності спостерігається нерівномірність сформованості її основних компонентів. Зокрема, виявлено недостатній рівень розвитку системних навичок фактчекінгу, обмежене використання інструментів верифікації інформації та фрагментарність концептуального розуміння медіаграмотності, що свідчить про розрив між теоретичними знаннями та практичними вміннями.

Визначено педагогічні умови розвитку медіаграмотності курсантів факультету у процесі фахової підготовки на основі аналізу наукових джерел, міжнародного досвіду країн-членів НАТО і результатів емпіричного дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні теоретичного обґрунтування педагогічних умов із результатами емпіричного дослідження рівня медіаграмотності курсантів факультету, що дозволило виявити структурний дисбаланс її сформованості та уточнити напрями педагогічного впливу, а також у впровадженні у систему підготовки підходу превентивного розвінчування (pre-bunking), що базується на теорії інокуляції та спрямований на розвиток здатності курсантів до випереджального розпізнавання маніпулятивних впливів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів для вдосконалення освітніх програм вищих військових навчальних закладів, інтеграції медіаосвітніх елементів у фахову підготовку та підвищення рівня інформаційної безпеки військовослужбовців.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням критеріїв і норм оцінювання рівня медіаграмотності курсантів, створенням діагностичного інструментарію її вимірювання, експериментальною перевіркою ефективності запропонованих педагогічних умов, а також розробленням моделей інтеграції медіаграмотності у систему військової освіти України з урахуванням стандартів НАТО та сучасних цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник. Київ : Центр вільної преси, 2013. 352 с.
2. Ільченко О. А., Ткач П. Б. Інтегрування елементів медіаграмотності в курс лідерства для майбутніх офіцерів Нацгвардії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2021. Вип. 81. С. 93–97.
3. Довженко О., Єгорова А., Іванова Т., Міський В., Потапова В., Юричко А. Медіаграмотність під час війни: теорія, методика, інтерактив. навч. посіб. / за загал. ред. О. Волошенюк, В. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 68 с.
4. Postman N. *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. New York : Penguin Books, 1985. 184 p. URL: https://ia801705.us.archive.org/4/items/Various_PDFs/NeilPostman-AmusingOurselvesToDeath.pdf (дата звернення: 17.03.2026).
5. Buckingham D. *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge : Polity Press, 2003.
6. Pariser E. *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. London : Penguin Books, 2012. 304 p.
7. Найдюнова Л. А., Баришполець О. Т., Мироненко Г. В., Голубева О. Є., Різун В.В. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навч. посіб. / за ред. Л.А. Найдюнова, О.Т. Баришполець. Київ : Міленіум, 2009. 440 с. URL: <http://balakliya-school2.edu.kh.ua/Files/downloads/Посібник%20по%20медіаосвіті.pdf> (дата звернення: 17.03.2026).
8. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдюнової, М. М. Слюсаревського. Київ : Ін-т соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. 16 с. URL: <http://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/концепція-медіаосвіти.pdf> (дата звернення: 17.03.2026).

9. Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння. Львів : ПАІС, 2004. 312 с.
10. Яндола К. Сучасні тренди формування та розвитку медіаграмотності військовослужбовців. *Українське суспільство в умовах цифрових трансформацій: виклики, тенденції, можливості*: монографія. Дніпро, 2024. С. 392–423. DOI: <https://doi.org/10.15421/342475>. (дата звернення: 17.03.2026).
11. Ізбаш С. С. Психолого-педагогічні умови формування медіаграмотності в курсантів Національної академії Національної гвардії України. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. 2021. Вип. 1 (4). С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-4>.
12. Кіріакіді О. Ю. Розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра філософії : 011 Освітні, педагогічні науки. Хмельницький, 2024. 282 с. URL: <https://nauka.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/dysertatsiia-kiriakidi.pdf>. (дата звернення: 17.03.2026).
13. Про Стратегію інформаційної безпеки : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>. (дата звернення: 17.03.2026).
14. NATO. Strategic Concept 2022. Brussels : NATO Public Diplomacy Division, 2022. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept>. (дата звернення: 25.03.2026).
15. Jolls T. Building Resiliency: Media Literacy as a Strategic Defense Strategy for the Transatlantic. West Chester, PA : Center for Media Literacy, 2022. 54 p. URL: <https://gicid.unizar.es/wp-content/uploads/Building-Resiliency-Media-Literacy-as-a-Strategic-Defense-Strategy-for-the-Transatlantic.pdf>. (дата звернення: 25.03.2026).
16. Valtonen V., Branders M. Tracing the Finnish Comprehensive Security Model. In: *Nordic Societal Security: Convergence and Divergence*. Cham : Palgrave Macmillan, 2016. P. 91–108. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/102490/9781000168570.pdf>. (дата звернення: 25.03.2026).
17. Gelot L. Adapting a governmental training platform to simulate peace operations in the classroom // *Journal of Political Science Education*. 2021. Vol. 17, Issue 2. P. 269–284. DOI: <https://doi.org/10.1080/15512169.2019.1621180>.
18. Рівень медіаграмотності курсанта ВВНЗ в умовах інформаційної війни : Google Forms. URL: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScEzFpkEaWhmaNCRuCETjY6lc-xQq8HnTGPAYBUCbLdWu5Lw/viewform>. (дата звернення: 17.03.2026).
19. Van der Linden S., Lewandowsky S. Countering Misinformation and Fake News Through Inoculation and Prebunking. *European Review of Social Psychology*. 2021. Vol. 32. P. 348–384. DOI: 10.1080/10463283.2021.1876983.

REFERENCES

1. Ivanov, V. F., & Volosheniuk, O. V. (2013). Mediaosvita ta mediahramotnist [Media education and media literacy]. Tsentr vilnoi presy. (in Ukrainian).
2. Ilchenko, O. A., & Tkach, P. B. (2021). Intehruvannia elementiv mediahramotnosti v kurs liderstva dlia maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Integration of media literacy elements into a leadership course for future National Guard officers]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, (81), 93–97. (in Ukrainian).
3. Dovzhenko, O., Yehorova, A., Ivanova, T., Miskyi, V., Potapova, V., & Yurychko, A. (2023). Mediahramotnist pid chas viiny: teoriia, metodyka, interaktyv [Media literacy during war: Theory, methodology, interactive] (O. Volosheniuk & V. Ivanov, Eds.). Akademiia ukrainskoi presy; Tsentr vilnoi presy. (in Ukrainian).

4. Postman, N. (1985). *Amusing ourselves to death: Public discourse in the age of show business*. Penguin Books. URL: https://ia801705.us.archive.org/4/items/Various_PDFs_/NeilPostman-AmusingOurselvesToDeath.pdf
5. Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*. Polity Press.
6. Pariser, E. (2012). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. Penguin Books.
7. Naidonova, L. A., Baryshpolets, O. T., Myronenko, H. V., Holubieva, O. Ye., & Rizun, V. V. (2009). *Mediakultura osobystosti: sotsialno-psykholohichni pidkhid [Media culture of personality: Socio-psychological approach]* (L. A. Naidonova & O. T. Boryshpolets, Eds.). Milenium. URL: <http://balakliya-school2.edu.kh.ua/Files/downloads/Посібник%20по%20медіаосвіті.pdf>. (in Ukrainian).
8. Naidonova, L. A., & Sliusarevskiy, M. M. (Eds.). (2016). *Kontsepsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) [Concept of implementation of media education in Ukraine (new edition)]*. Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy. URL: <http://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/концепція-медіаосвіти.pdf>. (in Ukrainian).
9. Potiatynyk, B. V. (2004). *Media: kliuchi do rozuminnia [Media: Keys to understanding]*. PAIS.
10. Yandola, K. (2024). *Suchasni trendy formuvannia ta rozvytku mediahramotnosti viiskovosluzhbovtiv [Modern trends in the formation and development of media literacy of military personnel]*. In *Ukrainske suspilstvo v umovakh tsyfrovyykh transformatsii: vyklyky, tendentsii, mozhlyvosti [Ukrainian society in the conditions of digital transformations: Challenges, trends, opportunities]* (pp. 392–423). <https://doi.org/10.15421/342475>. (in Ukrainian).
11. Izbash, S. S. (2021). *Psykhologo-pedahohichni umovy formuvannia mediahramotnosti v kursantiv Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Psychological and pedagogical conditions for the formation of media literacy of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine]*. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii*, 1(4), 45–56. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-4>. (in Ukrainian).
12. Kiriakidi, O. Yu. (2024). *Rozvytok mediahramotnosti maibutnikh ofitseriv Viiskovo-Morskykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy u protsesi profesiinoy pidhotovky [Development of media literacy of future Naval Forces officers in the process of professional training]* (Doctoral dissertation, specialty 011). URL: <https://nauka.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/dysertatsiia-kiriakidi.pdf>. (in Ukrainian).
13. President of Ukraine. (2021). *Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky: Ukaz № 685/2021 [On the Information Security Strategy: Decree No. 685/2021]*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>. (in Ukrainian).
14. NATO. (2022). *NATO 2022 strategic concept*. NATO Public Diplomacy Division. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept>
15. Jolls, T. (2022). *Building resiliency: Media literacy as a strategic defense strategy for the transatlantic*. Center for Media Literacy. URL: <https://gicid.unizar.es/wp-content/uploads/Building-Resiliency-Media-Literacy-as-a-Strategic-Defense-Strategy-for-the-Transatlantic.pdf>
16. Valtonen, V., & Branders, M. (2016). *Tracing the Finnish comprehensive security model. In Nordic societal security: Convergence and divergence* (pp. 91–108). Palgrave Macmillan. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/102490/9781000168570.pdf>
17. Gelot, L. (2021). *Adapting a governmental training platform to simulate peace operations in the classroom*. *Journal of Political Science Education*, 17(2), 269–284. <https://doi.org/10.1080/15512169.2019.1621180>
18. *Riven mediahramotnosti kursanta VVNZ v umovakh informatsiinoi viiny [The level of media literacy of a military higher education cadet in conditions of information warfare]*. (n.d.). Google Forms. URL: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScEzFpkEaWhmaNCRuCEtjY6lc-xQq8HnTGPAYBUCbLdWu5Lw/viewform>. (in Ukrainian).
19. Van der Linden, S., & Lewandowsky, S. (2021). *Countering misinformation and fake news through inoculation and prebunking*. *European Review of Social Psychology*, 32, 348–384. <https://doi.org/10.1080/10463283.2021.1876983>